

ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФАЛЬШУВАННЯ МАРОК АКЦИЗНОГО ЗБОРУ ТА ГОЛОГРАФІЧНИХ ЗАХИСНИХ ЕЛЕМЕНТІВ: ВПЛИВ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН НА ПРАВОЗАСТОСОВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття присвячується дослідженню впливу законодавчих змін, пов'язаних з посиленням відповідальності за підробку марок акцизного збору і голографічних захисних елементів, на правозастосовну діяльність.

Ключові слова: підроблена національна і іноземна валюта, державні цінні папери, білети державної лотереї, марки акцизного збору, голографічні захисні елементи.

Сынгаевская И. В. Усиление ответственности за подделку марок акцизного сбора и голографических защитных элементов: влияние законодательных изменений на правоприменительную деятельность.

Статья посвящается исследованию влияния законодательных изменений, связанных с усилением ответственности за подделку марок акцизного сбора и голографических защитных элементов, на правоприменительную деятельность.

Ключевые слова: поддельная национальная и иностранная валюта, государственные ценные бумаги, билеты государственной лотереи, марки акцизного сбора, голографические защитные элементы.

Syngaivska I. V. Strengthening of liability for the imitation of excise duties' signs and holographic protective elements: influence of legislative changes on enforcement activities.

The article is dedicated to research of influence of legislative changes related to strengthening of liability for the imitation of excise duties' signs and holographic protective elements on enforcement activities.

Keywords: counterfeit national and foreign currency, state securities, tickets of state lottery, signs of excise duties, holographic protective elements.

Зміст розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» КК України за існування відповідного кодифікованого акта найбільш ретельно було переглянуто 15 листопада 2011 р., з унесенням численних змін Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності». Вплив тенденції гуманізації не торкнувся виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (стаття 199 КК України) (назва статті – до змін, внесених у вересні 2012 р.) На нашу думку, це пов'язано з тим, що злочин є конвенційним, на підставі Женевської міжнародної конвенції 1929 р., що ускладнювало можливість унесення змін, з урахуванням існуючих міжнародних зобов'язань. У той же час законом було суттєво пом'якшено покарання за незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок (стаття 216 КК). Тому прийнятий Закон України від 18 вересня 2012 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за фальшування марок акцизного збору» з унесенням кардинальних змін до кримінально-правової норми, передбаченої статтею 199 КК України, було непрогнозованим. У тексті пояснювальної записки до законопроекту метою визначалося посилення відповідальності за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору та їх голографічних захисних елементів. Отже, законодавець спочатку вніс зміни, що стосувалися пом'якшення покарання за злочин, передбачений статтею 216 КК, а вже через рік визначає необхідність посилення відповідальності за відповідний злочин.

Метою статті є дослідження окремих положень кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 199 КК України, що зумовлені законодавчими змінами від 18.09.2012 р., з вивченням судової практики призначення покарань за фальшування марок акцизного збору та голографічних захисних елементів.

Значну увагу дослідженню кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 199 КК, приділяли у своїх працях П. П. Андрушко, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк; спроби дослідження зазначеного злочину на дисертаційному рівні в Україні зроблено у трьох працях [1–3]. Однак відповідні напрацювання, зважаючи на рік їх видання, не містять аналізу останніх законодавчих змін до статті 199 КК України.

Законодавець, приймаючи зміни, мотивував тим, що відповідальність, передбачена за дії, визначені у статті 216 КК України, неадекватна масштабам завдання шкоди економічним інтересам України. Посилення відповідальності обґрунтовувалося з урахуванням даних Служби безпеки України, в яких зазначалося, що основними чинниками, які зумовлюють збереження у державі значних масштабів «тінізації» ринку підакцизної продукції продовольчої групи, є використання для їх маркування фальсифікованих марок акцизного збору. Також виявилася стійка тенденція щодо викриття правоохоронними органами фактів виготовлення та ввезення в Україну фальшивих марок акцизного збору, що зумовило завдання значних збитків Державному бюджету [4].

Однак відповідну позицію при прийнятті закону одноголосно не підтримували. Так, у висновку Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України, аналізуючи законопроект, визначило: пропозиція щодо виключення із тексту статті 216 КК положень щодо марок акцизного збору з одночасним визнанням їх предметом злочину, передбаченого статтею 199 КК, не можуть вважатись однотипними з грошовими знаками чи державними цінними паперами. Вони є лише спеціальними знаками для маркування певних товарів і підтвердження сплати акцизного збору та легальності їх ввезення та реалізації. Крім того, голографічні елементи дуже часто використовуються для захисту марок акцизного збору або контрольних марок, тобто є певною складовою цих марок. Перелік предметів, наведений у статті 199 КК, сформульований не за принципом величини шкоди, яка заподіюється підробленням певного предмета, а виходячи з особливостей безпосереднього об'єкта злочину, тобто тих суспільних відносин, на які посягає відповідне злочинне діяння. При цьому у доктрині кримінального права немає сумніву в тому, що злочини, передбачені статтями 199 та 216 КК, мають різні безпосередні об'єкти [5].

Щодо визначення основного безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого статтею 216 КК України, теж існували вагомні зауваження. О. О. Дудоров визначав безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого статтею 216 УК України, фінансову систему держави в частині встановленого законодавством порядку сплати акцизного збору на алкогольні напої і тютюнові вироби і надходжень від реалізації контрольних марок, а також авторські і суміжні права [6, с. 240]. Н. О. Гуторова щодо незаконного виготовлення, підроблення, використання або збуту незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок зауважувала, що в одному складі злочину передбачаються альтернативні посягання на два види суспільних відносин, які кардинально різняться між собою. Існування незаконно виготовлених, підроблених або незаконно одержаних марок акцизного збору порушують нормальне існування відносин із сплати акцизного збору (що входять до складу податкових відносин), а контрольних марок для маркування упаковок примірників аудіовізуальних творів і фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних – відносин інтелектуальної власності. Відповідне становище суперечить як теоретичним принципам побудови Особливої частини КК, так і потребам правозастосовної практики. Тому висловлювалася пропозиція про розмежування діянь щодо марок акцизного збору і контрольних марок в окремих складах злочинів [7, с. 121–122].

Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого статтею 199 КК України (до внесених змін), визнавалися суспільні відносини, які забезпечують регулювання готівкового грошового обігу в державі, обіг державних цінних паперів та обіг білетів державної лотереї [8, с. 81]. Тим більш вважаємо нераціональним і суперечливим рішенням щодо поєднання суспільно небезпечних діянь, що посягають на відносини, які забезпечують регулювання готівкового грошового обігу в державі, обіг державних цінних паперів та обіг білетів державної лотереї та податкових відносин, в одній кримінально-правовій нормі. Суттєво різняться додаткові об'єкти цих злочинів: стосовно злочину, передбаченого статтею 216 УК України, виступають установлені порядок здійснення господарської діяльності, пов'язаної з поширенням алкогольних напоїв і тютюнових виробів, законні інтереси споживачів [9, с. 666], додатковим об'єктом злочину, визначеного у статті 199, є відносини власності.

Але зауваження щодо об'єкта не єдині, що суперечать теоретичним принципам побудови Особливої частини КК, наявні також порушення правил законодавчої техніки та ряд особливостей, про які слід зазначити:

по-перше, є порушення послідовності у визначенні назви статті та у викладенні диспозиції, що є порушенням правил законодавчої техніки викладення кримінально-правових норм. Так, у назві статті 199 КК після переліку семи альтернативних діянь із зазначенням мети ведеться перелік предметів злочинів у такій послідовності: «підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів». У диспозиції зазначається порядок навпаки – спочатку предмети злочину, якими доповнено норму: «незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, голографічних захисних елементів, підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металеві монети, іноземної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї». До того ж, слід відмітити громіздкість назви статті, яка надто перевантажена;

по-друге, неузгодженість термінів з іншими галузями права (зокрема, з податковим законодавством), а саме: марки акцизного збору, які використовують для маркування алкогольних напоїв і тютюнових виробів з терміном «марки акцизного податку», передбаченого Податковим кодексом України від 2 грудня 2010 р, який змінює «акцизний збір» на «акцизний податок» – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції). У статті 14.1.107. Податкового кодексу України марка акцизного податку – спеціальний знак для маркування алкогольних напоїв та тютюнових виробів, віднесений до документів суворого обліку, який підтверджує сплату акцизного податку, легальність ввезення та реалізації на території України цих виробів. Запозичення термінів з інших галузей права (враховуючи бланкетний вид норми) повинен мати належну відповідність при визначенні відповідальності;

по-третє, спільною ознакою валюти і державних цінних паперів є ліквідність, виключенням вважаються білети державних лотерей, оскільки тут залежить від вірогідності виграшу, в той же час марки акцизного збору та захисні голографічні елементи не мають спільних ознак з цією категорією;

по-четверте, у попередній редакції статті 216 КК щодо незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, голографічних захисних елементів суспільна небезпечність вбачалася в чотирьох посяганнях: незаконному виготовленні, підробленні, використанні або збуті. Нова редакція статті передбачає сім суспільно-небезпечних діянь, серед яких відсутнє «підроблення» та «використання», водночас додаються зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну. Щодо незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, голографічних захисних елементів виокремлення таких діянь підстав не вбачаємо, оскільки при здійсненні кримінально-правової оцінки за сутністю зазначені діяння є готуванням до збуту.

Постає питання співвідношення понять «виготовлення» та «підроблення», що використовуються в межах однієї кримінально-правової норми, зважаючи на особливості предмета злочину та уточнення й пристосовування до потреб законодавчої техніки.

Під виготовленням у формі суспільно-небезпечного діяння, передбаченого статтею 199 КК України, відповідно до положень Постанови Пленуму Верховного Суду України [10] розуміють як повну імітацію, так і істотну фальсифікацію предмета злочину підроблених грошових знаків, відповідне трактування поширюється на інші предмети злочину – підроблені цінні папери та білети державної лотереї [8, с. 110]. Доктрина кримінального права визначає, що підроблення може знаходити свій прояв як у повному виготовленні будь-якої фальшивої речі, так і внесенні змін до справжньої. Виходячи з цього, можна виділити дві форми підроблення – виготовлення (повне) та перероблення (часткове). Отже, під виготовленням слід розуміти повне підроблення будь-якої речі, інакше кажучи, створення підробки «з нуля». А під переробленням – унесення певних змін до справжньої речі з метою надати їй нових якостей [11, с. 77, 51]. З відповідного положення випливає, що поняття «підроблення» є ширшим й охоплює поняття «виготовлення». Однак, слід врахувати, що злочин у формі виготовлення передбачається саме щодо справжніх марок акцизного збору, тобто таких, які за своїми характеристиками відповідають встановленим зразкам. Тому у попередній редакції статті 216 КК передбачалися як діяння і виготовлення і підроблення. Тому що незаконне виготовлення марок акцизного податку і голографічних захисних елементів може здійснюватися лише їх законним виробником з порушенням оформлених документів (заявки-розрахунку, експертного висновку). У разі якщо виготовлення здійснюється

особами, не уповноваженими правом на їх виготовлення, то відповідні діяння охоплювалися поняттям «підроблення». Враховуючи відповідну особливість злочину, вважаємо неприйнятним поєднання в одній кримінально-правовій нормі таких предметів злочину, як гроші, цінні папери, білети державної лотереї, марки акцизного податку та голографічні захисні елементи. Виготовлення, що використовується у тексті закону про кримінальну відповідальність вважається незаконним діянням. Ураховуючи відповідні особливості, необхідно, на наш погляд, в роз'ясненнях Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надати роз'яснення щодо поняття «виготовлення», яке тлумачилося як повна імітація, так і часткове перероблення справжніх марок акцизного збору, голографічних захисних елементів, а також їх виготовлення на підприємствах-виробниках з порушенням визначеного порядку та дозволів.

Стосовно питання співвідношення понять «використання» та «збут» маємо зазначити: використання незаконно виготовлених або одержаних, а також підроблених марок, що визнавалися альтернативною формою об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 216 КК України, означало маркування такими марками алкогольних напоїв та тютюнових виробів [12, с. 247]. Фактично, під час процесу маркування та знаходження маркованої продукції під контролем винної особи слід визнавати суспільно-небезпечною дією «зберігання», що визнається триваючим злочином; у випадку відчуження марок з продукцією вже визнається збутом. Тому цілком виправдано відсутність суспільно-небезпечної дії «використання» у переліку діянь, передбачених статтею 199 КК України.

Слід враховувати, що стаття 156 КпАП України передбачає адміністративну відповідальність за торгівлю алкогольними напоями чи тютюновими виробами без марок акцизного збору або з підробленими марками акцизного збору. Враховуючи, що злочин, передбачений статтею 199 КК України, формальний та передбачає відповідальність за збут (оплатне чи безоплатне відчуження у будь-якій формі) підроблених марок акцизного збору, виникає питання про міжгалузеву конкуренцію;

по-п'яте, поява у тексті мети «використання при продажу товарів» звужує спектр дії кримінально-правової норми, вона не існувала у попередній редакції статті 216 КК і незрозуміло, в чому необхідність її появи.

Можливо, існування обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони «мети збуту» змусило законодавця зазначити альтернативну мету. Однак її наявність за правилами граматичного тлумачення стосується і підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металевої монети, іноземної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну державних цінних паперів чи білетів державної лотереї «з метою використання при продажу товарів» є недоцільним. Вважаємо зайвим визначити додаткову мету, яка за значенням є вужчою у порівнянні з поняттям «мети збуту». Тим самим усунемо визначене протиріччя;

по-шосте, враховуючи законодавчі зміни, доповнюється кримінально-правова характеристика злочину стосовно суб'єкта. Так, суб'єктом злочину у формі незаконного виготовлення марок акцизного збору та голографічних захисних елементів є працівники спеціалізованих підприємств, які здійснюють їх виготовлення [12, с. 282]. Отже, злочин, передбачений статтею 199 КК, може вчинятися і спеціальним суб'єктом.

Правозастосовна діяльність є дзеркалом упровадження законодавчих нововведень. Вивчаючи вибірку вироків кримінальних справ, яку проводили з урахуванням регіонального розподілу України, визначили, що судді не призначають реального строку покарання у виді позбавлення волі у разі вчинення незаконних дій щодо незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, голографічних захисних елементів. Фактично, у 18 % справ після закінчення кримінального провадження призначали покарання із застосуванням статті 69 КК – призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом у виді штрафу як основного виду покарання, в інших 82 % – покарання із застосування статті 75 КК (звільнення від відбування покарання з випробуванням) з призначенням іспитового строку. Отже, не визнають підвищеного ступеня суспільної небезпечності незаконних дій щодо виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, голографічних захисних елементів і судді, тому посилення покарання не визнається дієвим заходом протидії відповідному злочину. Переконані, що слід спрямовувати зусилля протидії на вдосконалення захисних елементів, щоб ускладнювало можливість їх виготовлення і було економічно вкрай не вигідним, а не шляхом посилення покарання.

Ураховуючи вид диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої статтею 199 КК України (бланкетна), доцільно привести термінологію у відповідність з чинним законодавством відповідно до положень Податкового кодексу України), а саме: «марки акцизного збору» вказати як «марки акцизного податку». Також відповідне уточнення слід здійснити в статтях 156 та 164-5 КпАП, де використовуються поняття «марки акцизного збору».

Проведене дослідження надало нам підстави зробити висновок про необхідність передбачення окремого складу злочину щодо підроблених марок акцизного податку та голографічних захисних елементів з передбаченням альтернативної санкції з визначенням основного покарання у виді штрафу, обмеження волі та позбавлення волі у частині другій статті 216 КК у такій редакції:

«2. Виготовлення, зберігання або збут незаконно одержаних чи підроблених марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів».

Список використаних джерел:

1. Сингаївська І. В. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика фальшивомонетництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. В. Сингаївська. – Х., 2007. – 254 с.
2. Кашкаров О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. О. Кашкаров. – Х., 2006. – 219 с.
3. Марко С. І. Кримінально-правова характеристика виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. І. Марко. – Львів, 2009. – 220 с.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за фальшування марок акцизного збору» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=35674.
5. Висновок Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35.
6. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія / О. О. Дудоров. – К. : Юридична практика, 2003. – 924 с.
7. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія / Н. О. Гуторова. – Харків : Вид-во Нац. університету внутр. справ України, 2001. – 384 с.
8. Сингаївська І. В. Фальшивомонетництво в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти : монографія / І. В. Сингаївська. – Луганськ : Віртуальна реальність, 2010. – 358 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка]. – [7-е вид., переробл. та доповн.]. – К. : Юридична думка, 2010. – 1288 с.
10. Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 6 від 12.04.96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-96>.
11. Тучков С. С. Підроблення як спосіб вчинення злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. С. Тучков. – Запоріжжя, 2005. – 218 с.
12. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / За ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К., «ВД «Дакор», 2013. – 786 с.

* Сингаївська Інна Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри адміністративно-правових та кримінально-правових дисциплін Кримського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого».